

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Факультет філології

Кафедра української мови

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«РОЗВИТОК ГРАМАТИЧНОЇ ДУМКИ І ЛЕКСИКОГРАФІЇ
КІНЦЯ XVIII – ПОЧ. XX СТ.»**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Освітня програма «Українська мова і література»

Спеціальність B11 Філологія

Спеціалізація B11.01 Українська мова та література

Галузь знань B Культура, мистецтво та гуманітарні
науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1
від «26» серпня 2025 р.

м. Івано-Франківськ – 2025

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	«Розвиток граматичної думки і лексикографії кінця XVIII – поч. XX ст.»
Викладач (-і)	Брус Марія Петрівна
Контактний телефон викладача	+380673408525
E-mail викладача	mariia.brus@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	упродовж семестру за встановленим розкладом на кафедрі та з розрахунком відповідного часу
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Питання становлення і розвитку нової української літературної мови в Галичині, проблеми її нормалізації до недавнього часу належали, сказати б, до непопулярних. Науково-педагогічна інтерпретація зазначених питань відзначалася суб'єктивізмом і не виходила за межі офіційних лінгвідеологем про шляхи розвитку і нормалізації української літературної мови. Чимало тем та особистостей, причетних до проблем нормалізації української літературної мови в Галичині, взагалі були під забороною, а з відповідною літературою можна було ознайомитися лише у спецфондах. Пропонований курс покликаний якоюсь мірою заповнити цю прогалину в українському мовознавстві, поглибити підготовку магістрантів з проблем розвитку й нормалізації української літературної мови.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
Мета курсу – вивчити закономірності розвитку граматичної думки і лексикографії кінця XVIII – поч. XX ст. Основні цілі вивчення курсу: – простежити становлення й еволюцію української літературної мови в Галичині кін. XVIII – XIX ст.; – вивчити тексти, які засвідчують формування і розвиток української літературної мови в Галичині зазначеного періоду; – з'ясувати еволюцію граматичної думки на західній Україні окресленого періоду; – ознайомити магістрів із укладанням словників в Галичині впродовж XIX ст.; – відслідкувати галицькі впливи на розвиток української літературної мови в XIX ст.; – виявити закономірності нормалізації української літературної мови в Галичині в XIX ст.	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
<u>Інтегральна компетентність.</u> Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми в галузі українського мовознавства, літературознавства, термінознавства та філологічної науки загалом у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та / або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.	

Загальні компетентності:

3. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
11. Здатність до проведення досліджень на належному рівні.

Фахові компетентності:

1. Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах.
3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення.
6. Здатність застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації для вирішення професійних завдань.
11. Здатність до участі та формування програм, пов'язаних із вивченням сучасних мовознавчих напрямів і шкіл, провідних українських учених, української писемної спадщини, діалектних особливостей розвитку прикарпатського краю.
12. Уміння обґрунтовувати і представляти результати літературознавчих і мовознавчих досліджень із української мови та літератури, вводити їх у світовий науковий простір.

Програмні результати навчання:

3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.
7. Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці.
12. Дотримуватися правил академічної доброчесності.
15. Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного та літературного матеріалу.
17. Планувати, організовувати, здійснювати і презентувати дослідження та / або інноваційні розробки в конкретній філологічній галузі.
20. Втілювати у професійній діяльності набуті знання про розвиток української мови та літератури в рідному краї – Галичині.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	12 год
Практичні заняття	18 год
Самостійна робота	60 год

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
Другий	035 Філологія	Перший	Вибірковий

Тематика навчальної дисципліни

№	Тема	кількість год.		
		лекції	практ. заняття	сам. роб.
1	Тема 1. Мовна ситуація в Галичині в кінці XVIII – поч. XIX ст.	2 год.	2 год.	4 год.
2	Тема 2. Перші паростки національно-культурного відродження в Галичині. Діяльність І. Могильницького.	2 год.	2 год.	4 год.
3	Тема 3. Роль «Русалки Дністрової» в становленні української літературної мови. Погляди представників «Руської трійці» на розвиток української літературної мови.	2 год.	2 год.	4 год.

4	Тема 4. Перші українські граматики в Галичині.		2 год.	4 год.
5	Тема 5. «Весна народів» і розвиток української літературної мови.	2 год.	2 год.	4 год.
6	Тема 6. Граматики української мови в 2-й половині XIX. – поч. XX ст. Розвиток лінгвістичної термінології на західноукраїнських землях.		2 год.	4 год.
7	Тема 7. Українська лексикографія на західноукраїнських землях в другій пол. XIX ст.	2 год.	2 год.	4 год.
8	Тема 8. Мова творів галицьких письменників і розвиток української літературної мови. Становлення правописної системи української мови.		2 год.	8 год.
9	Тема 9. Галицькі впливи на розвиток української літературної мови в XIX – першій половині XX ст.	2 год.	2 год.	4 год.
	Підготовка і захист пошуково-дослідної роботи на одну з тем курсу.			20 год.
	ЗАГ.:	12 год.	18 год.	60 год.

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Система оцінювання курсу відповідає критеріям оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в університеті. Допуск до заліку становить максимум 50 балів і письмове тестування – максимум 50 балів. Робота на практичних заняттях упродовж семестру оцінюється за 5-бальною шкалою та максимальною кількістю 25 балів. Під час виставлення допуску до заліку враховуються навчальні досягнення, отримані в процесі оцінювання на практичному занятті (максимум 25 балів), при виконанні контрольної роботи (максимум 50 балів) та самостійної роботи (максимум 25 балів). Загальна максимальна кількість балів за навчальний курс становить 100 балів.
Вимоги до письмових робіт	Письмова контрольна робота полягає у виконанні тестових завдань на дистанційній платформі з курсу «Розвиток граматичної думки і лексикографії кінця XVIII – поч. XX ст.», яка передбачає перевірити опанування магістрантами основних аспектів системи наукового знання про розвиток граматичної думки і лексикографії кінця XVIII – поч. XX ст. Оцінюється максимально 50 балами. Самостійна робота полягає у підготовці та захисті науково-дослідної пошукової роботи за поданою темою із курсу «Розвиток граматичної думки і лексикографії кінця XVIII – поч. XX ст.». Оцінюється максимально 25 балами.
Практичні заняття	Закріплення й повторення теоретичних питань із вивчених тем курсу. На практичних заняттях магістранти поглиблюють підготовку з основних проблем розвитку й нормалізації української літературної мови.

Умови допуску до підсумкового контролю	Допуском до заліку є отримання позитивної підсумкової оцінки (максимум 50 балів, мінімум 25 балів). Для визначення рейтингового підсумкового контролю до уваги взято присутність здобувача на всіх заняттях, його активність та успішність під час виконання практичних завдань, підготовки самостійної роботи, написання контрольної роботи; відсутність пропусків і запізнь на заняття; дотримання етики й культури поведінки на заняттях.
Підсумковий контроль	форма контролю: залік; форма здачі: письмове тестування (50 завдань); структура завдання: 4 варіанти з однією правильною відповіддю, яка оцінюється в 1 бал.

7. Політика навчальної дисципліни

Письмові роботи. Письмові роботи виконують здобувачі освіти, які навчаються за загальним графіком, відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника», та індивідуальним графіком, відповідно до «Положення про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/polozhennia-pro-induvid.-grafik.pdf>. Форму письмового виконання роботи втілено на практичних, індивідуальних заняттях, під час написання контрольної, самостійної роботи чи виконання індивідуального завдання.

Академічна доброчесність. У «Кодексі честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» встановлено морально-етичні принципи та правила поведінки для всіх учасників навчально-освітнього процесу. За цим документом представники університетської громади повинні дотримувати принципу академічної доброчесності та у всій своїй навчальній і викладацькій діяльності зобов'язані діяти порядно, доброчесно. <https://cutt.ly/2wJeFdvU>

За дотриманням членами університетської громади морально-етичних та правових норм цього Кодексу відповідає «Комісія з питань етики та академічної доброчесності» при університеті, яка відстежує і регламентує поведінку здобувачів освіти в навчальному процесі. <https://cutt.ly/5wJeN6TU>.

Відвідування занять. Урегульовано «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника»

https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2023/08/polozgenia-pro-osp_7-redaktsia.pdf.

У разі пропуску занять здобувачі освіти повинні відпрацювати їх індивідуально в письмовій чи усній формі, щоб виконати всі завдання вхідного, поточного, підсумкового контролю.

Неформальна освіта. Порядок здобуття неформальної освіти та визнання її результатів регламентує «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника».

<https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

Для здобуття неформальної освіти рекомендовано використання платформ Coursera, Prometheus, Udemu, EdEra та ін.

8. Рекомендована література

1. Бідер Г. Українська мова в Габсбурзькій монархії (1772-1918). *Мовознавство*. 1997. № 1. С.24-29.
2. Возняк М. Студії над граматики XIX ст. *ЗНТШ*. 1909, т. 89, т. 90, т. 91; 1910, т. 93, т. 94, т. 95, т. 98.
3. Гербільський Г. Розвиток прогресивних ідей в Галичині у першій пол. XIX ст (до 1848 р.). Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1964. 249 с.
4. Грицак Є. Українська літературна мова в Галичині в пол. XIX ст. *Вибрані українознавчі праці* / ред. В. Пилипович. Перемишль : Перемишльський відділ ОУП, 2002. С. 31-71.
5. Грещук В. «Малоруско-німецький словар» Є. Желехівського і С. Недільського в історії українсько-німецької лексикографії. *Студії українського мовознавства* :

вибрані праці. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. С. 469-480.

6. Грещук В. В. Поетична творчість Івана Франка і розвиток лексики української літературної мови кінця XIX – початку XX ст. *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин* : матеріали міжнародної наукової конференції (Львів, 25–27 вересня 1996). Львів : Світ, 1998. С. 686–690.
7. Грещук В. В. Роль Івана Франка у формуванні єдиної української літературної мови. *Вісник НТШ*. Ч.2. Івано-Франківськ, 2007. С. 29-38.
8. Грещук В. Взаємодія української літературної мови і південно-західних діалектів : мова новел Василя Стефаника. *Українознавчі студії*. Івано-Франківськ, 2007–2008. № 8–9. С. 3–13.
9. Грещук В. Вѣдомѣсть о рускомъ языкѣ І. Могильницького в обороні прав української мови. *Вісник Прикарпатського університету*. Вип. II, 1997. С.17.
10. Грещук В. Лексика української літературної мови Галичини середини XIX ст.: діалектне підґрунтя, запозичення, словотвір. *Słowo u słowian : Wpływ języków sąsiadujących na rozwój języka ukraińskiego. Studia leksykalne* / Pod redakcją A. Budziak i W. Hojsak. Krakow, 2016. S. 195–209.
11. Грещук В. Мовна ситуація в Галичині кінця XVIII– початку XIX століття. *Мовознавство : матеріали V конгресу МАУ* : збірник наук. статей. Чернівці, 2008. С. 168-173.
12. Грещук В. Мовний феномен новел Марка Черемшини. *Українознавчі студії*. 2002–2003. № 4–5. С. 3–14.
13. Грещук В. Проблеми розвитку української літературної мови в Галичині середини XIX ст. *Мовознавство*. Доповіді та повідомлення IV Міжнародного конгресу україністів. Київ, 2002, або *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Вип. VI. Івано-Франківськ : Плай, 2001. С.11-16.
14. Грещук В. Роль Галичини в розвитку української і польської літературних мов другої половини XIX – початку XX століття. *Студії українського мовознавства : Вибрані праці*. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. С. 451-460.
15. Грещук В. Українська мова в Галичині кін. XVIII – поч. XIX ст. *Українознавчі студії*. 1999. № 1. С. 3-16
16. Грещук В., Лесюк М. та ін. Євген Желехівський у національно-культурному відродженні України. Івано-Франківськ, 1999. 150 с.
17. Грещук Василь, Грещук Валентина. Проблеми української мови в науковому доробку й епістолярії Івана Вагилевича. *Українська мова на осі часу. Василеві Васильовичу Німчукові. Ін-т укр. мови НАН України* : упорядн. Г. В. Воронич, Н. В. Пуряєва. Київ : КММ, 2017. С. 436–444.
18. За віру, народ і права: Руські Ради Надсяння 1848-1850 рр. / упоряд. В.Пилипович. Перемишль, 2005. 360 с.
19. Іван Могильницький. Вѣдомѣсть о рускомъ языкѣ. / Підготовка до друку, вступна стаття і примітки Василя Грещука. Івано-Франківськ : Плай, 2003. 132 с.
20. Історія українського правопису XVI-XX ст. : хрестоматія / упорядн. В. В. Німчук, Н. В. Пуряєва. Київ : Наукова думка, 2004. 582 с.
21. Лесюк М. Становлення і розвиток української літературної мови в Галичині. Івано-Франківськ, 2014. 729 с.
22. Лірвак з-над Сяну: Перемиські стародруки середини XIX ст. Перемишль, 2001. 451 с.
23. Маковей О. З історії нашої філології. Три галицькі граматики (І. Могильницький, Й. Левицький, Й. Лозинський). *ЗНТШ*. Т. 51., вип.1. С.45
24. Мацюк Г. Прескриптивне мовознавство XIX ст.: нова методика дослідження. *Мовознавство*: Доповіді на V Міжнародному конгресі україністів. Чернівці, 2003. С. 71-73.
25. Письменники Західної України 30-х – 50-х рр. XIX ст. Київ, 1965. 644 с.
26. “Русалка Дністровая”: Документи і матеріали : збірник /упоряд. Ф.І. Стеблій. Київ : Наук. думка, 1989. 544 с.

27. Студинський К. Кореспонденції Якова Головацького. Збірник філологічної секції. ЗНТШ, Львів, 1905, т.8-9; 1909, т. 11-12.
28. Тершаковець М. Галицько-руське літературне відродження. Львів, 1906.
29. Франко І. Азбучна війна в Галичині 1859 рр. Зібрання творів у 50-ти тт. т. 47. К., 1986.
30. Франко І. Нариси з історії української літератури в Галичині. Зібрання творів у 50-ти тт. т. 47. К., 1986.
31. Франко І. Панщина та її скасування 1848 в Галичині. Зібрання творів у 50-ти тт. т. 47. 1986.
32. Шашкевичіана : Нова серія. Вип. 1-2. Львів-Броди-Вінніпег, 1996. Вип.3- 4, Львів – Вінніпег, 2000.
33. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. Львів – Нью-Йорк : Наукове Товариство ім. Шевченка, 1996. 192 с.
34. Mokry W. “Ruska Trójca”: karta z dziejów życia literackiego Ukraińców w Galicji w pierwszej połowie XIX wieku. Kraków, 1997.

Викладач: Брус Марія Петрівна

Розробник силабуса: Грещук Василь Васильович